

ทฤษฎีและการแปล

Theories of translation

วรรณฯ แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

ในประเทศไทยนี้มีการศึกษาและพัฒนาด้านทฤษฎีและการแปลอย่างจริงจัง และยังมี การสอนด้านการแปลและการล่ามในระดับอุดมศึกษามานานแล้ว แต่ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่า เหล่านี้ยังไม่แพร่หลายนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย เนื่องจากตำราหรือการวิจัยดังกล่าวส่วนใหญ่ เขียนเป็นภาษาเยอรมัน ผู้เขียนจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาและรวบรวมทฤษฎี แนวคิด และ ประสบการณ์ของนักวิชาการเยอรมันด้านศาสตร์แห่งการแปลมาเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับและเป็น แหล่งค้นคว้าวิจัยในวงวิชาการแปลและการล่ามของไทยต่อไป

ตำราเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับ

- นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการศึกษาศาสตร์แห่งการแปล เพื่อใช้เป็นพื้นฐาน ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ใช้ในการค้นคว้าและวิจัยด้านการแปล และการล่ามในประเทศไทย

- ผู้สอนวิชาแปลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนแปล
- ผู้เรียนแปลในสายอาชีพ
- นักวิจารณ์งานแปล

จัดพิมพ์โดย
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร. 0-2218-3269-70
โทรสาร 0-2218-3547
e-mail: cupress@chula.ac.th
www.cupress.chula.ac.th
สรุควินิจฉัยการ สู้สังคม
Knowledge to All

กระบวนการผลิตหนังสือเล่มนี้ช่วยลดโลกร้อน
ด้วยการชดเชยปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก 100%
0.72 kCo2eq/เล่ม

ทฤษฎีและการแปล
ISBN 978-974-03-3914-4
9 789740 339144
C112
1112000 360.00 บาท

Chulalongkorn
University
Press

ทฤษฎีและการแปล THEORIES OF TRANSLATION

วรรณฯ แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

ทฤษฎีและการแปล

Theories of translation

Christiane Nord
Reiß/Vermeer
Skopostheorie
Holz-Mänttäri
Äquivalenz
Adäquatheit
Speech
Act Theory
Think-Aloud
Protocol

วรรณฯ แสงอร่ามเรือง
Wanna Saengaramruang

สปพจ.
2409

ทฤษฎีและหลักการแปล

Übersetzungstheorien/Theories of Translation

ทฤษฎีและหลักการแปล

Übersetzungstheorien/Theories of Translation

วรรณา แสงอร่ามเรือง

Wanna Saengaramruang

วรรณา แสงอร่ามเรือง

ทฤษฎีและหลักการแปล : Übersetzungstheorien - Theories of Translation / วรรณา แสงอร่ามเรือง

1. การแปลและการตีความ. 2. การแปลและการตีความ -- เยอรมนี.

418.02

ISBN 978-974-03-3914-4

สปจ. 2409

assคุณค่าวิชาการ สู่สังคม
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

สิทธิในการผลิตและพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแต่ผู้เดียว

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 800 เล่ม พ.ศ. 2563

ผู้จัดทำนาย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304

หัวหมาก โทร. 0-2374-1378 โทรสาร 0-2374-1377

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.นครราชสีมา โทร. 0-4492-2662-3 โทรสาร 0-4492-2664

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com> และเครือข่ายฯ

ร้านค้าติดต่อ แผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. 0-2374-1375-6 โทรสาร 0-2374-1375

กองบรรณาธิการ : ทิพวรรณ โหละสุด

ออกแบบปก : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รูปเล่ม : รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณา แสงอร่ามเรือง

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [CUB 6301-002] โทร. 0-2218-3562-3 โทรสาร 0-2218-3547

www.cupress.chula.ac.th

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 4

ในปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์การแปลและการล่ามและประกอบอาชีพเป็นนักแปลและล่ามมากขึ้น มีการแปลด้วยบทที่ใช้ในสื่อต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากเดิมมากขึ้น เช่น มีการแปลบทพากย์สารคดี ธรรมชาติ สารคดีท่องเที่ยว รวมทั้งบทพากย์การ์ตูนหรือเกมต่าง ๆ นอกเหนือไปจากการแปลจากหนังสือเล่ม เช่น วรรณกรรม ทำให้ต้องจัดพิมพ์ตำราเล่มนี้เพิ่มอีก ผู้เขียนรู้สึกดีใจที่มีผู้สนใจศึกษาศาสตร์แห่งการแปลหรือหลักการแปลจากนักวิชาการเยอรมันที่เป็นรูปธรรมและนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติในตำราเล่มนี้ ซึ่งผู้เขียนพยายามถ่ายทอดเพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการแปลที่สำคัญเหล่านี้ได้

หลักการแปลในยุคปัจจุบันนี้ ถ้าผู้แปลมีความรู้ภาษาต่างประเทศหรือภาษาศาสตร์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ตนเป็นนักแปลที่ดีได้ เพราะการแปลนั้นเป็นมากกว่าภาษาศาสตร์หรือภาษาเท่านั้น นักแปลที่ดีในปัจจุบันนั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ดีในภาษาต่างประเทศแล้ว ยังต้องมีความรู้ดีในภาษาแม่ของตนเองเป็นอันดับแรก ซึ่งจากประสบการณ์การสอนแปลให้แก่บัณฑิตที่ผ่านมาพบว่า ผู้เรียนมักจะขาดความรู้ความสามารถในภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาแม่ของตน ทำให้เกิดปัญหาการถ่ายทอดความจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ยิ่งไปกว่านั้น นักแปลที่ดียังจะต้องมีความรู้รอบตัวเป็นอย่างดีโดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม และประเพณีของภาษาต้นทางที่ตนแปล รวมทั้งต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างดีอีกด้วย เพื่อที่จะสามารถมองเห็นจุดเหมือนและจุดต่างที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละภาษาและวัฒนธรรมและถ่ายทอดสารในตัวบทต้นทางให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางได้เข้าใจและเข้าถึงสารที่ผู้แต่งตัวบทต้นทางต้องการสื่อ จึงจะเป็นการผลิงานแปลที่มีคุณภาพตรงตามหน้าที่ของงานแปลตามที่นักแปลที่ดีพึงกระทำ ทั้งนี้ การแปลทุกขั้นตอนต้องอาศัยการตัดสินใจของผู้แปลเป็นอย่างมาก

ในการพิมพ์ครั้งที่ 4 นี้ ผู้เขียนได้ปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัย เช่น เพิ่มเติมงานวิจัยหรือการสำรวจเกี่ยวกับขนบการแปลชื่อภาพยนตร์ภาษาอังกฤษของไทยในช่วงปีที่ผ่านมา ๆ มา ซึ่งยังไม่มีผู้ใดสำรวจและเผยแพร่มาก่อน รวมทั้งเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับวิธีการแปล ผู้เขียนขอขอบคุณนิสิตปริญญาโทที่ทำการสำรวจนี้และทำให้สามารถรวบรวมมาเสนอเพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สนใจในเรื่องการแปลชื่อเรื่อง ขอขอบคุณผู้อ่านและนิสิตที่ใช้ตำราเล่มนี้และทำให้เกิดการแปลอย่างมีหลักการและผู้แปลสามารถชี้แจงเหตุผลในการแปลได้ และท้ายสุดขอขอบคุณวิน สุวรรณนิกรกุล เป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในด้านคอมพิวเตอร์

ผู้เขียนหวังว่า ตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับนักแปลหรือผู้สนใจหลักการแปลเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องศาสตร์แห่งการแปลและอาศัยเป็นแนวทางในการแปลให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพสืบไป

รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณา แสงอร่ามเรือง

มกราคม 2563

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1

ในเยอรมนีมีการศึกษาและพัฒนาด้านทฤษฎีและหลักการแปลงอย่างจริงจังและยังมีการสอนด้านการแปลและการล่ามในระดับอุดมศึกษามานานแล้ว แต่ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าเหล่านี้ยังไม่แพร่หลายนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย **เนื่องจากตำราหรือการวิจัยเกี่ยวกับศาสตร์แห่งการแปลและการล่ามของเยอรมันส่วนใหญ่มีการเผยแพร่เป็นภาษาเยอรมัน ทำให้คนไทยที่สนใจเรื่องการแปลและการล่ามเข้าถึงได้ยาก** ผู้เขียนจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาและรวบรวมทฤษฎี แนวความคิด และประสบการณ์ของนักวิชาการเยอรมันด้านศาสตร์แห่งการแปลเหล่านี้มาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักและเป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยในวงวิชาการแปลและการล่ามของไทยต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ

1. เป็นการเผยแพร่ศาสตร์แห่งการแปลทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติของนักวิชาการเยอรมันให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงวิชาการของไทย
2. เป็นพื้นฐานในการศึกษา การค้นคว้าและวิจัยด้านการแปลและการล่ามในประเทศไทย
3. ใช้เป็นตำราหรือหนังสืออ้างอิงในการสอนวิชาการแปลในระดับปริญญาตรีในวิชาภาษาต่างๆ และในหลักสูตรการแปลและการล่ามในระดับปริญญาโท และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนแปลสำหรับผู้เรียนภาษาต่างประเทศและผู้เรียนแปลในสายอาชีพ
4. เป็นประโยชน์ต่อการวิจารณ์งานแปล

ในการเรียบเรียงตำราเล่มนี้ ชื่อบุคคลชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชื่อในภาษาเยอรมันจะวงเล็บเป็นภาษาเยอรมันกำกับไว้ครั้งแรกๆ ที่กล่าวถึง การทับศัพท์จะยึดหลักการถอดเสียงให้ตรงกับเสียงอ่านในภาษาเยอรมันเพื่อให้ผู้อ่านสามารถออกเสียงได้ อีกทั้งคำนึงถึงความสะดวกในการสะกดคำกลับไปเป็นภาษาเยอรมันด้วย การวงเล็บเป็นภาษาเยอรมันนั้นก็เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านที่มีความรู้ภาษาเยอรมัน การแปลชื่อเรื่องจะแปลเฉพาะภาษาเยอรมันเป็นหลัก ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นนั้นจะแปลก็ต่อเมื่อเห็นว่าจำเป็นต่อการเข้าใจประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นในแต่ละเรื่อง การแปลชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยนั้นผู้เขียนไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะตั้งชื่อเรื่องเป็นภาษาไทย แต่ต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความที่เป็น

ภาษาเยอรมัน เนื้อหาส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษจะไม่มีแปลเป็นภาษาไทยเพราะคาดหวังว่าผู้อ่านมีพื้นฐานความรู้ภาษาอังกฤษอยู่แล้ว

ผู้เขียนขอขอบคุณองค์การแลกเปลี่ยนทางวิชาการแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Deutscher Akademischer Austauschdienst - DAAD) ที่ได้ให้ทุนไปศึกษาค้นคว้า ดูงาน และรวบรวมข้อมูลด้านการแปลและการล่ามในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นเวลา 3 เดือน และคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติให้ผู้เขียนได้ลาปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการและได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าเพื่อเขียนตำราเล่มนี้เป็นเวลาหนึ่งปี ขอขอบคุณคุณอังเกอ ชตอร์ค (Anke Storck) จากมหาวิทยาลัยมันน์ไฮม์ (Universität Mannheim) เป็นอย่างมากที่ได้สละเวลาและพร้อมให้คำปรึกษาทุกเมื่อในการให้คำอธิบายความหมายในภาษาเยอรมันให้กระจ่างยิ่งขึ้น อันเป็นประโยชน์อย่างมากในการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องภาษาเยอรมันเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรุณี ปัทมะคังข์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิภาดา เพ็ชรรักษ์ อีกทั้งอาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส สาขาวิชาภาษาสเปน และสาขาวิชาภาษาอิตาเลียนที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของชื่อเรื่องภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในตำรา

ในท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณคุณโชคชัย สุวรรณนิกรกุล เป็นอย่างยิ่งในความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ด้านคอมพิวเตอร์และเป็นกำลังใจอันสำคัญยิ่งในการจัดทำตำราเล่มนี้จนบรรลุผลสำเร็จด้วยดี ส่วนดีของหนังสือเล่มนี้ขอมอบให้อาจารย์ทั้งหลายต่างประเทศและชาวไทยผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์แห่งการแปลและการล่ามแก่ผู้เขียน และช่วยให้ผู้เขียนสามารถเรียบเรียงและจัดทำตำรานี้ได้เป็นผลสำเร็จ ขอผิดพลาดที่อาจมีได้นั้นผู้เขียนขอรับไว้เพียงผู้เดียว และขอขอบคุณล่วงหน้าสำหรับคำติชมเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณา แสงอร่ามเรือง

กรกฎาคม 2542

สารบัญ

คำนำ

1.	บทนำ	1
1.1	ศาสตร์แห่งการแปลคืออะไร	1
1.2	การแปลคืออะไร	7
2.	ทฤษฎีการแปล	11
2.1	ทฤษฎี Skopostheorie (Reiß/Vermeer)	11
2.2	ทฤษฎีของ Christiane Nord	26
2.3	ทฤษฎีของ Holz-Mänttari	31
2.4	การใช้ทฤษฎีวัจนกรรม (Speech Act Theory) ในการแปล	45
2.5	การใช้ Scenes-and-Frames Semantics ในการแปล	55
3.	กระบวนการแปล	62
3.1	ขั้นตอนการแปล	62
3.2	การใช้วิธีคิดดัง ๆ ขณะแปล (Think-Aloud Protocol) ในการศึกษากระบวนการแปล	67
4.	การวิเคราะห์ตัวบท	78
4.1	การวิเคราะห์องค์ประกอบภายนอกตัวบท	81
4.2	การวิเคราะห์องค์ประกอบภายในตัวบท	94
4.3	ผลที่เกิดขึ้น	110
4.4	สรุปการวิเคราะห์ตัวบทตามหลักของนอร์ด	114
5.	ตัวบท	116
5.1	ประเภทของตัวบท	116

5.2	ชนิดของตัวบท	124
5.3	ชนบประจำชนิดของตัวบท	128
6.	การแปลชื่อเรื่อง	135
6.1	หน้าที่ของชื่อเรื่อง	135
6.1.1	หน้าที่ในการจำแนก	137
6.1.2	หน้าที่บอกเกี่ยวกับตัวบท	139
6.1.3	หน้าที่ในการเตะตาผู้อ่าน	141
6.1.4	หน้าที่บรรยายความ	144
6.1.4.1	การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของตัวบท	144
6.1.4.2	การให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเรื่อง	147
6.1.4.3	การให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของตัวบท	148
6.1.5	หน้าที่ในการแสดงท่าทีของชื่อเรื่อง	149
6.1.5.1	การแสดงท่าทีต่อสถานการณ์ของตัวบท	151
6.1.5.2	การแสดงท่าทีต่อตัวเรื่อง	153
6.1.5.3	การแสดงท่าทีต่อตัวบทและต่อผลที่เกิดขึ้น	155
6.1.6	หน้าที่ในการเรียกร้องจิตใจ	157
6.1.6.1	เรียกร้องจิตใจโดยการบรรยายความ	158
6.1.6.1.1	การบรรยายความเพื่อกระตุ้นความอยากอ่าน	159
6.1.6.1.2	การบรรยายตัวเรื่องเพื่อชี้แนวทางในการตีความ	167
6.1.6.2	เรียกร้องจิตใจโดยการแสดงออกมาอย่างเด่นชัด	172
6.1.6.3	เรียกร้องจิตใจโดยการใช้ภาษาควิมีวาทศิลป์	173
6.2	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่อง	181
6.2.1	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่องหนังสือบันเทิงคดี	181
6.2.2	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่องหนังสือสารคดี	182
6.2.3	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่องหนังสือเด็ก	182
6.2.4	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่องหนังสือกวีนิพนธ์	183

6.2.5	ลักษณะเฉพาะของชื่อเรื่องหนังสือเรื่องเล่า	183
6.2.6	ลักษณะเฉพาะของบทความวิชาการเฉพาะด้าน	184
6.3	ปัญหาในการแปลชื่อเรื่อง	185
6.3.1	ปัญหาในทางปฏิบัติ	185
6.3.1.1	การแปลชื่อเรื่องที่เป็นวิสามานยนาม	186
6.3.1.2	ชื่อเรื่องในฐานะที่ต้องทำหน้าที่เชื้อเชิญแขก	189
6.3.1.3	ชื่อเรื่องในฐานะที่เป็นผู้ส่งข่าวสาร	192
6.3.1.4	ชื่อเรื่องในฐานะที่เป็นการแสดงความคิดเห็น	201
6.3.1.5	ชื่อเรื่องในฐานะที่เป็นสโลแกนในการโฆษณา	205
6.3.2	ปัญหาที่เกิดจากวัฒนธรรมของคู่ภาษาที่ใช้ในการแปล	211
6.3.2.1	ชนบในการแปลชื่อเรื่อง	212
6.3.2.2	ชนบในการแปลชื่อเรื่องภาพยนตร์	222
6.3.2.3	ชนบทางวรรณศิลป์	225
6.3.3	ปัญหาเฉพาะคู่ภาษา	226
6.3.3.1	ปัญหาด้านศัพท์	227
6.3.3.2	ปัญหาด้านโครงสร้างภาษา	236
6.4	สรุปหลักการแปลชื่อเรื่อง	238
7.	ผู้แปล	240
7.1	บทบาทของผู้แปล	240
7.2	ผู้แปลที่ดีเป็นอย่างไร	242
7.3	กลยุทธ์ในการแปล	248
7.4	การใช้พจนานุกรมในการแปล	253
8.	การประเมินงานแปล	258
8.1	ความหมายของ Äquivalenz และ Adäquatheit	258
8.2	วิธีการแปล	260

8.3	อะไรคือ “ข้อผิดพลาด” ในงานแปล	263
8.3.1	การประเมินข้อผิดพลาดและการประเมินงานแปล	263
8.3.2	เกณฑ์การประเมินข้อผิดพลาด	265
8.3.3	การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในเชิงสื่อสาร	267
8.3.4	ตัวอย่างข้อผิดพลาดในงานแปล	268
8.3.5	สาเหตุการแปลผิดพลาด	274
8.4	การวิจารณ์งานแปล	278
9.	บทสรุป	287
บรรณานุกรม		291

1. บทนำ

1.1 ศาสตร์แห่งการแปลคืออะไร¹

ศาสตร์แห่งการแปล หมายถึง การศึกษาวิจัยในด้านการแปลทั้งหมดในฐานะเป็น กระบวนการและเป็นผลผลิต (Koller 1971: 4) การศึกษาเกี่ยวกับการแปลในเชิงทฤษฎีมีมานาน แล้ว ผู้แปลตัวบทเฉพาะด้านมักเข้าใจว่า การแปลเป็นงานฝีมือ ส่วนผู้ที่แปลวรรณคดีก็เข้าใจว่างาน แปลเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง

ถ้าเราพิจารณาคำจำกัดความของคำว่า ‘ศาสตร์’ ในความหมายของฟริทซ์ นีส (Fritz Nies)² เราจะไม่เคลือบแคลงสงสัยเลยว่า การแปลและการศึกษาวิจัยด้านการแปลเป็น ศาสตร์หรือไม่ ฟริทซ์ นีส กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของคำว่า ‘ศาสตร์’ ก็คือ การจัดระบบความรู้ที่ ได้จากการปฏิบัติมาสร้างเป็นทฤษฎี และนำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอีกครั้ง

การโต้เถียงกันว่าการแปลเป็นศาสตร์หรือไม่นั้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างล้าสมัย เพราะใน ปัจจุบันมีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการแปลอย่างต่อเนื่องและจริงจังจนเป็นที่ยอมรับกัน ทั่วไปว่า การแปลเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนมากและต้องอาศัยความรู้จากศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง มากมาย ไม่เฉพาะจากภาษาศาสตร์เท่านั้นตามที่กล่าวอ้างกัน จนมีการเรียกร้องให้จัดการแปล เป็นศาสตร์อิสระของตนเอง ไม่ควรจัดการแปลว่าเป็นแขนงหนึ่งของภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Snell-Hornby 1986: 12) ศาสตร์แห่งการแปลเป็นศาสตร์ที่รวมของสหสาขาวิชาและมองได้จาก มุมมองหลายด้าน

คำว่า Translation หรือ Translationswissenschaft ที่ใช้ในวิชาการแปลของ เยอรมันนั้นส่วนใหญ่ใช้เป็นคำรวม หมายถึง การแปล (Übersetzen) และการล่าม (Dolmetschen)

¹ ดูเพิ่มเติมที่ Koller (1992), Macheiner (1995), Reiß (1995), Reiß/Vermeer (1984), Snell-Hornby (1986, 1988) Snell-Hornby/Pöschhacker/Kaindl (1993), Stolze (1994), Vermeer (1983), Wilss (1977, 1992), Hansen (1995)

² อ้างถึงใน Reiß 1995: 10

2 | ทฤษฎีและหลักการแปล / วรรณา แสงอร่ามเรือง ❀

คอลเลอร์ (Koller 1992) ได้กำหนดขอบข่ายหน้าที่ของศาสตร์แห่งการแปลดังนี้คือ

1. ศึกษาวิจัยด้านทฤษฎีการแปล เช่น ศึกษากระบวนการแปล เงื่อนไข และปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยด้านวจนภาษาและอวจนภาษา การแก้ไข ความยุ่งยากต่าง ๆ ในการแปล
2. ศึกษาวิจัยคู่ภาษาที่ใช้ในการแปล เช่น คำเทียบเคียงของคำ ๆ หนึ่ง ในอีกภาษาหนึ่ง เปรียบเทียบสำนวนแปลในด้านโครงสร้างภาษา ความหมายและวจนลีลา ปัญหาในการแปลในแต่ละคู่ภาษา เช่น การแปลคำอุปมาอุปไมย การแปลภาษาในระดับสังคมต่าง ๆ การเล่นคำ การแปลส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
3. ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับตัวบทในการแปล เช่น การแบ่งชนิดของตัวบทที่เทียบเคียงกันในแต่ละภาษา หลักวิธีในการวิเคราะห์ตัวบทในส่วนที่สำคัญต่อการแปล เงื่อนไขในการรับสารตัวบทในแต่ละภาษา
4. ศึกษาวิจัยที่เน้นกระบวนการในการแปล เช่น ศึกษากระบวนการแปล ในสมองของนักแปลอาชีพว่าขณะแปลนั้นใช้กลยุทธ์ใดในการแก้ไข ปัญหาด้านการเข้าใจ การวิเคราะห์ การถ่ายทอด และการเรียบเรียง เนื้อความในภาษาปลายทาง
5. ศึกษาวิจัยการวิจารณ์งานแปล เช่น ศึกษาวิธีและเกณฑ์ในการวิจารณ์งานแปล ความเป็นกลางในการประเมินงานแปล
6. ศึกษาวิจัยการแปลเชิงประยุกต์ เช่น จัดหาเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ช่วยในการแปล เช่น พจนานุกรม การเปรียบเทียบสำนวนต่าง ๆ พจนานุกรมเฉพาะด้าน คู่มือต่าง ๆ เป้าหมายคือ การผลิตพจนานุกรม สำหรับการแปล
7. ศึกษาวิจัยเชิงประวัติทฤษฎีการแปล เช่น ศึกษาการมองการแปลในยุคสมัยต่าง ๆ จัดระบบว่ามีการโต้แย้งในเรื่องทฤษฎีการแปลอย่างไรบ้าง

8. ศึกษาวิจัยเชิงประวัติการแปลและการรับสาร เช่น ศึกษาประวัติการแปลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาปฏิกิริยาจากผู้อ่านงานแปลแต่ละชิ้นของผู้แต่งแต่ละคนในยุคสมัยต่าง ๆ
9. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสอนแปล

การกำหนดขอบข่ายหน้าที่ของศาสตร์แห่งการแปลในระยะแรกนั้นได้รับอิทธิพลจากภาษาศาสตร์อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของภาษาศาสตร์แนวใหม่ที่เน้นให้ศึกษาในเชิงปฏิบัตินิยม (Pragmatik) โดยเน้นศึกษาภาษาที่ใช้จริงในทางปฏิบัติมากกว่ามุ่งศึกษาแต่ระบบของภาษาเท่านั้น ในเวลาต่อมาได้รับอิทธิพลของภาษาศาสตร์แขนงอื่น คือ ภาษาศาสตร์ตัวบท (Textlinguistik) ทฤษฎีเกี่ยวกับตัวบท ทฤษฎีการสื่อสารและการกระทำ และต่อมาในงานของไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiß/Vermeer 1984) ได้เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมในการแปลว่า **การแปลไม่เพียงแต่เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมด้วย** โดยเฉพาะแฟร์เมียร์ได้เน้นย้ำมากในเรื่องนี้ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 7 (Vermeer 1983)

ไรส์ (Reiß 1995: 13) ได้แบ่งขอบข่ายหน้าที่ของศาสตร์แห่งการแปลโดยยึดตามหลักของโฮล์มส์ (Holmes 1972) และชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการค้นคว้าวิจัยด้านการแปลในปัจจุบัน ตามทฤษฎีของโฮล์มส์นั้น การแปลมีหน้าที่ดังนี้คือ

1. อธิบายปรากฏการณ์การแปลในฐานะเป็นกระบวนการและเป็นผลผลิต
2. สร้างทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับการแปล และอาศัยพื้นฐานความรู้ในการอธิบายและคาดการณ์เกี่ยวกับการแปล
3. เป็นศาสตร์แห่งการแปลประยุกต์

หน้าที่ที่ 1 อธิบายปรากฏการณ์การแปลในฐานะเป็นกระบวนการและเป็นผลผลิต

มีหน้าที่หลัก 3 ประการคือ

1. **การวิจัยที่มุ่งผลผลิต** ทำหน้าที่อธิบายงานแปลแต่ละชิ้นหรือเปรียบเทียบงานแปลทุกประเภทในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในภาษาต่าง ๆ และในตัวบททุกประเภท ทั้งต่างสมัยและร่วมสมัย ทำให้สามารถรู้

พัฒนาการการแปลได้ นับเป็นเป้าหมายหลักในการวิจัยด้านการแปล แต่ในปัจจุบันยังมีการค้นคว้าวิจัยด้านนี้น้อย

2. **การวิจัยที่มุ่งกระบวนการ** ทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการของการแปลว่าเกิดขึ้นในสมอง (black box) ได้อย่างไร การค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นระบบในด้านนี้ยังมีน้อยมาก³
3. **การวิจัยที่มุ่งหน้าที่** ค้นคว้าว่าตัวบทใดมีการแปลเมื่อไรและที่ไหน และมีผลต่อภาษาและวัฒนธรรมของภาษาปลายทางอย่างไร รวมทั้งผลที่เกิดจากตัวบทที่ไม่มีการแปล การค้นคว้าวิจัยด้านนี้ยังไม่มีใครทำ

หน้าที่ที่ 2 สร้างทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับการแปล

หน้าที่ที่สองนี้ใช้ประโยชน์จากการค้นคว้าวิจัยของหน้าที่ในข้อแรกที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นการนำผลจากการค้นคว้าวิจัยและความรู้ที่ได้รวมทั้งความรู้จากสาขาวิชาการในด้านอื่น ๆ มาใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์สังคม ภาษาศาสตร์ตัวบท ประวัติศาสตร์ นิเทศศาสตร์ ฯลฯ โดยนำความรู้เหล่านี้มาประมวลเพื่อสร้างหลักทฤษฎีและแบบจำลองต่าง ๆ ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายและชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การแปลหรืองานแปลเป็นทั้งผลผลิตและเป็นกระบวนการ มีการจัดทำทฤษฎีการแปล⁴

โฮล์มส์ได้กำหนดขอบข่ายการจัดทำทฤษฎีการแปลไว้ 6 สาขาดังนี้ คือ

- 1) **การวิจัยเกี่ยวกับเครื่องมือหรือสื่อที่ใช้ในการแปลต่าง ๆ** เช่น ทฤษฎีการแปลโดยคอมพิวเตอร์ ทฤษฎีการแปลโดยมนุษย์ ทฤษฎีการแปลโดยอาศัยคอมพิวเตอร์ ทฤษฎีการแปลและทฤษฎีการล่าม

³ ในเยอรมนีเท่าที่พบมีงานของ Krings (1986), Königs (1987), Löscher (1986, 1991), Kußmaul (1991, 1995, 1997) และ Schmid (1994)

⁴ ตามความเห็นของไรส์นั้นในปัจจุบันมีผู้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างทฤษฎี แต่ยังเป็นเพียงแนวความคิดหรือหลักการแปลที่ยังครอบคลุมศาสตร์นี้ไม่ครบถ้วน

- 2) การวิจัยในสาขาต่าง ๆ เช่น
 - การวิจัยคู่ภาษาที่ใช้ในการแปล
 - การวิจัยกลุ่มภาษา เช่น กลุ่มภาษาโรมานิก กลุ่มภาษาสลาฟ
 - การวิจัยด้านวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมในประเทศเบลเยียม ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ วัฒนธรรมในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก ในปัจจุบัน เราไม่สามารถแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมและภาษาออกจากกันได้อย่างเด่นชัด
- 3) การวิจัยภาษาในระดับต่าง ๆ การวิจัยในด้านนี้มีหลักและทฤษฎีที่มีการค้นคว้าวิจัยมากแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยในระดับคำ กลุ่มคำ ระดับประโยคหรือระดับตัวบท แต่สำหรับการแปลแล้วยังขาดการวิจัยอย่างมากไม่ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยด้านการแปลเฉพาะด้านหรือการวิจัยคลังคำ (Terminologie)
- 4) การวิจัยประเภทของตัวบท ได้แก่ การสร้างทฤษฎีเพื่อแปลตัวบทประเภทต่าง ๆ เช่น ตัวบทที่เป็นวรรณกรรม เอกสารที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เอกสารทางวิชาการ ตัวบทเฉพาะด้าน และตัวบทใช้งานต่าง ๆ
- 5) การวิจัยที่ยึดเวลา ได้แก่ การแปลเอกสารร่วมสมัยหรือการแปลเอกสารข้ามสมัย (cross-temporal translation) เป็นการวิจัยที่นักวิจัยการแปลโดยเฉพาะด้านวรรณกรรมกำลังศึกษาค้นคว้าอยู่
- 6) การวิจัยปัญหาการแปล เป็นการสร้างทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหาการแปลในแต่ละด้าน เช่น ความแตกต่าง/ไม่แตกต่าง (Varianz/Invarianz), การเทียบเท่า (Äquivalenz), การแปลคำอุปมาอุปไมย และการแปลชื่อเฉพาะ

การวิจัยทั้ง 6 ด้านดังกล่าวไม่ได้แบ่งแยกกันโดยเด็ดขาด อาจผสมผสานกันได้ในงานวิจัยเดียวกัน ไรส์เสริมว่าการวิจัยดังกล่าวทั้ง 6 ด้านนี้ยังขาดการวิจัยที่มุ่งเน้นวิธีการแปลซึ่งเป็นการวิจัยงานแปลประเภทต่าง ๆ เพื่อหาหน้าที่

หน้าที่ที่ 3 เป็นศาสตร์แห่งการแปลประยุกต์

แบ่งเป็น

- 1) การฝึกอบรมนักแปลและล่าม
- 2) การจัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ ที่เหมาะสมสำหรับนักแปล
- 3) การวิจารณ์งานแปล

นับตั้งแต่ที่โฮล์มส์ได้กล่าวไว้ในปี ค.ศ. 1972 มีการค้นคว้าวิจัยหน้าที่ของศาสตร์แห่งการแปลมากในข้อที่ 1 และ 3 ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ 3 โดยในส่วนของ การฝึกอบรมและการวิจารณ์งานแปลมีการศึกษาวิจัยอย่างมาก รวมทั้งมีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมนักแปลสายวรรณกรรม แต่อย่างไรก็ตาม ยังต้องมีการศึกษาค้นคว้าในด้านนี้อีกมาก ไรส์เสริมว่า การวิจัยในข้อ 3 นี้ยังขาดด้านการวิจัยตลาดว่า ตลาดเรียกร้องหรือคาดหวังอะไรจากนักแปลและยังขาดการวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขในการทำงานที่นักแปลต้องเผชิญในทางปฏิบัติ

สเนลล์-ฮอร์นบี้ (Snell-Hornby 1986: 27) ได้เสนอให้ศาสตร์แห่งการแปลเป็นสหวิชาคือ ให้มีการรวมการแปลทั้งทางด้านวรรณกรรมและการแปลเฉพาะด้านทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติเป็นหนึ่งเดียว เพราะตามความเห็นของแฟร์เมียร์แล้ว ไม่แตกต่างกันในหลักสำคัญไม่ว่าจะเป็นการแปลด้วยบทด้านวรรณกรรมหรือด้วยบทที่เป็นเอกสารประกอบการใช้อุปกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระดับเท่านั้น งานแปลด้วยบททั้งสองประเภทเป็นผลจากการตัดสินใจที่ผู้แปลให้เหตุผลชี้แจงได้ สเนลล์-ฮอร์นบี้เห็นว่า เราควรมองศาสตร์แห่งการแปลเสียใหม่ว่า การแปลนั้นเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งในสายมนุษยศาสตร์เหมือนภาษา วรรณคดี หรือสังคมศาสตร์

1.2 การแปลคืออะไร

การแปลไม่ใช่ว่าการแปลรหัสโดยผู้แปลทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนรหัส เราไม่ได้แปลเนื้อความที่เรียงร้อยเป็นท่อน ๆ แต่เราแปลตัวบท เราจะต้องมองตัวบททั้งหมดเป็นภาพรวมเนื่องจากภาษาไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่เกิดจากสถานการณ์บางอย่างที่ทำให้ต้องมีการสื่อสาร มีกรอบของวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แฟร์เมียร์เน้นว่า การแปลเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Kulturtransfer) ส่วนเฮอนิกซ์ (Hönig) และคุสเมาล์ (Kußmaul) มองว่า ตัวบทเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรมที่แสดงออกทางภาษา เราจึงสรุปได้ว่า การแปลเป็นการจัดเรียบเรียงตัวบทเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำหนดไว้และจัดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมปลายทาง⁵

ผู้แปลจะต้องมีความสามารถของนักแปล (Übersetzerische Kompetenz) คนทั่วไปมักจะไม่เห็นความสำคัญในจุดนี้ หรือมองว่าความสามารถนี้ก็คือ ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศนั่นเอง โดยเข้าใจว่า เมื่อมีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศก็เท่ากับว่ามีความสามารถในการแปล ที่จริงแล้วความสามารถสองสิ่งนี้เป็นคนละเรื่องกัน ดังตัวอย่างที่เฮอนิกซ์และคุสเมาล์ (Hönig/Kußmaul 1982: 9) พยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างของความสามารถทั้งสองนี้ดังนี้คือ

ตัวอย่างที่ 1

ในการปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกฤดูหนาวที่เมืองอินส์บรุค (Innsbruck) ในปี ค.ศ. 1976 นั้น มีการถ่ายทอดพิธีปิดการแข่งขันสู่สายตาประชาชนโดยผ่านทางโทรทัศน์ ทุกคนได้เห็นป้ายขึ้นสว่างพร้อมตัวอักษรว่า “Good Bye in Lake Placid” ซึ่งถือว่าเป็นข้อผิดพลาดครั้งยิ่งใหญ่ระดับนานาชาติและเป็นความ ผิดพลาดที่ผ่านสายตาคนนับล้าน⁶ คำกล่าวอำลาเป็นภาษาอังกฤษนั้นแปลจากเนื้อความในภาษาเยอรมันว่า “Auf Wiedersehen in Lake Placid” (แล้วพบกันอีกที่ Lake Placid) ข้อผิดพลาดนี้เกิดจากการแปลคำต่อคำ ผู้แปลแปล Auf Wiedersehen เป็น Goodbye⁷ เนื้อความในภาษาเยอรมันนั้นใช้คำว่า Auf Wiedersehen กับกรอรัลลาที่มีการนัดหมายให้ไปพบกันในอนาคตต่อไป แต่คำว่า goodbye ตามปกติจะใช้กล่าวลา

⁵ อ้างถึงใน Snell-Hornby, 1986: 13.

⁶ แต่ก็ปรากฏว่ามีการประท้วงในภายหลัง

⁷ ตามหลักแล้ว คำว่า goodbye ต้องเขียนติดกันจึงจะถูกต้อง

โดยไม่ระบุสถานที่ที่นัดพบกันอีกในโอกาสหน้า ดังนั้น การเลือกใช้คำว่า *goodbye* ในที่นี้จึงเป็น
การใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้อง ควรใช้สำนวนอื่นแทน เช่น

“See You”

หรือ “We’ll meet again in Lake Placid.” จึงจะเหมาะสม

เฮอนิกซ์และคุสเมาล์ต้องการชี้ให้เห็นว่า ภาษาที่มีระบบของภาษาต่างกันจะมีความละเอียดอ่อนของการใช้ภาษาในสถานการณ์หรือโอกาสที่แตกต่างกันด้วย ถึงแม้คำบางคำจะมีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าคำเหล่านั้นจะใช้แทนกันได้ในทุกโอกาส ผู้ดูหรือผู้ที่เห็นข้อผิดพลาดนี้อาจนึกว่าเป็นความบกพร่องทางภาษาของผู้แปลที่ขาดความรู้ความเข้าใจภาษาต่างประเทศ สมควรจะต้องไปแก้ไขปรับปรุงภาษาต่างประเทศของตน แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น **เราจะต้องแยกแยะให้ได้ว่า ความสามารถทางภาษาคืออะไร และความสามารถในการแปลคืออะไร** ไม่มีใครที่รู้ภาษาต่างประเทศได้อย่างสมบูรณ์แบบเหมือนเจ้าของภาษา ผู้แปลถึงแม้จะมีความรู้ความสามารถในภาษาและวัฒนธรรมมากเพียงใด แต่อาจมองข้ามความละเอียดอ่อนของภาษาต่างประเทศได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น ถึงแม้เราจะศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของอีกภาษาหนึ่งอย่างถ่องแท้แล้ว ก็ไม่อาจป้องกันตนเองไม่ให้ทำข้อผิดพลาดเช่นนี้อีกได้ วิธีเดียวที่ป้องกันได้คือ การปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการแปลของตนเอง (Hönig/Kußmaul 1982: 11) **ผู้แปลที่ดีจะต้องรู้จักเตือนสติตนเองก่อนที่จะแปลผิดเพราะความบกพร่องทางภาษา**

ตัวอย่างที่ 2

ในภาพยนตร์อเมริกันที่แปลเป็นภาษาเยอรมันเรื่องหนึ่งกล่าวถึงผู้หญิงคนหนึ่งกำลังหากุญแจมาไขประตูบ้าน เธอค้นหาในกระเป๋าอยู่นานจนเพื่อนสาวถามขึ้นเป็นเสียงพากย์ในภาษาเยอรมันว่า

Hast Du schon in Deinem Taschenbuch nachgeschaut?

เธอหาดูในหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กแล้วหรือยัง

ผู้ชมที่เป็นชาวเยอรมันอาจประหลาดใจว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา เขาเอากุญแจบ้านไปเก็บไว้ในหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กหรืออย่างไร หรือนิยามนำหนังสือประเภทนี้มาเจาะเป็นรูไว้เก็บซ่อนกุญแจบ้าน แต่ที่จริงแล้วในวัฒนธรรมทางภาษาอังกฤษพูดว่า

Have you looked in your pocket-book?

คำว่า pocket-book ในภาษาอังกฤษนั้นหมายถึง กระเป๋าถือ นั่นเอง ผู้ที่แปลบทภาพยนตร์นี้แปลผิดเพราะไม่ทราบความหมายอื่นของคำว่า pocket-book การที่เขาแปลผิดเป็นเพราะไม่ได้เฉลียวใจเลยว่าตนเองได้แปลจนทำให้เกิดประโยคที่ไม่สื่อความหมายหรือไร้สาระขึ้นมาสำหรับสถานการณ์ในดวบท ทำให้เกิดความไม่สมเหตุสมผลในบทแปล

ตัวอย่างทั้งสองที่ยกมานี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าผู้แปลไม่ได้คำนึงถึงผู้รับสารในขณะที่แปลดวบท ผู้แปลคิดเพียงว่าตนเองมีหน้าที่แปลงจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งเท่านั้น เมื่อได้อีกภาษาหนึ่งแล้วก็ป็นอันเสร็จสิ้นภารกิจ ไม่ได้คิดถึงซึ่งลงไปอีกว่าดวบทต้นทางต้องการสื่อความหมายใดไปยังผู้รับสาร **เช่นนี้แล้ว เราถือว่าผู้แปลขาดความสามารถของนักแปล** ความสามารถนี้วัดจากผลของงานแปลที่มีต่อผู้รับสาร ผู้แปลจะต้องเล็งผลไปที่ผู้รับสาร เพราะตามหลักการสื่อสารนั้น ดวบทหรืองานแปลจะต้องเป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การประเมินผลงานแปลว่าดีหรือไม่ก็ต้องมาจากการที่สารนั้นสนองตอบความสนใจหรือเงื่อนไขของผู้รับสารมากน้อยเพียงใด ผู้แปลจึงไม่ควรทำอะไรที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในการสื่อสารนี้ ถ้าผู้แปลคำนึงถึงผู้รับสารก็น่าจะเฉลียวใจได้ว่าที่แปลไปแล้วนั้นมีบางอย่างขัดกันอยู่ และพยายามค้นหาที่ผิดให้ได้ ผู้แปลที่มีความสามารถในการแปลก็จะอาศัย**ความเฉลียวใจ**ของตนสังเกตว่าที่ไหนและเมื่อไรที่เขาจะต้องปรับปรุงแก้ไข (Hönig/Kußmaul 1982: 12)

การแปลเป็นกระบวนการตัดสินใจ

เมื่อผู้แปลเข้าใจดวบทแล้ว จะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจ 2 ขั้นตอน (Reiß 1995: 53) ดังนี้คือ

1. การตัดสินใจหลัก

ผู้แปลจะต้องกำหนดว่า ในการแปลดวบททั้งหมดนั้นเขาจะใช้กลยุทธ์ใดในการแปล แต่ในทางปฏิบัติผู้แปลมักจะไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพราะผู้จ้างงานแปลมักจะมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าจะให้ผลงานแปลออกมาในลักษณะใด การตัดสินใจหลักของผู้แปล ได้แก่

- ◆ ตัดสินใจว่าจะแปลงานตามที่ตนเข้าใจทั้งหมดหรือไม่ หรือจะแปลโดยมีเจตนาเน้นเฉพาะบางสิ่ง หรือว่าจะใช้ตัวบทต้นทางเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างตัวบทใหม่
- ◆ ตัดสินใจว่าจะแปลแบบปฐมภูมิหรือหุติยภูมิ

การแปลแบบปฐมภูมิ หรือที่ไรส์เรียกว่า การแปลแบบสื่อสาร (kommunikative Übersetzung) เป็นการแปลตัวบทต้นทางเพื่อให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจได้โดยถือว่าผู้อ่านในภาษาปลายทาง**ไม่มีความรู้พื้นฐาน**เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ในภาษาของตัวบทต้นทาง **ผู้แปลจะแปลและเสริมความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมหรือวัฒนธรรมลงไปในงานแปลเพื่อให้ผู้อ่านงานแปลสามารถเข้าใจได้** เพราะผู้แต่งตัวบทนั้น ๆ เดิมแต่งตัวบทสำหรับผู้อ่านที่ใช้ภาษาเดียวกับผู้แต่ง จึงได้ละไม่กล่าวหลายสิ่งหลายอย่าง que คิดว่าผู้อ่านซึ่งมาจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันต้องรู้อยู่แล้ว

การแปลแบบหุติยภูมิ หรือที่ไรส์เรียกว่า การแปลเชิงวิชาการ (philosophische Übersetzung) หรือการแปลเอกสารสำคัญ (dokumentarische Übersetzung) เป็นการสื่อสารตามที่ผู้แต่งตัวบทต้นทางต้องการสื่อให้ผู้อ่านในภาษาเดียวกันเข้าใจ ผู้แปลจะถือว่าผู้อ่านงานแปลของเขามีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ในภาษาของตัวบทต้นทางอยู่แล้ว หรือถ้าไม่มี **ผู้อ่านจะต้องไปเสริมความรู้พื้นฐานที่จะต้องใช้ในการเข้าใจเนื้อความในงานแปลเอง** หรือถือว่าผู้อ่านงานแปลจะต้องพยายามเข้าใจสถานการณ์ในตัวบทต้นทางให้ได้

2. การตัดสินใจย่อย

เป็นการตัดสินใจแปลในรายละเอียดปลีกย่อย เช่น ตัดสินใจว่าจะแปลคำพูดหรือประโยคโดยเลือกใช้คำศัพท์หรือโครงสร้างประโยคใดในภาษาปลายทาง จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดได้

2. ทฤษฎีการแปล

2.1 ทฤษฎี Skopostheorie (Reiß/Vermeer)

ทฤษฎี Skopostheorie⁸ (Reiß/Vermeer 1984) หรือ die funktionale Translationstheorie เป็นทฤษฎีการแปลที่ยึดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการแปลเป็นหลัก คำว่า Skopos มาจากภาษากรีกว่า skopos หมายถึง จุดประสงค์ เป้าหมาย หรือเจตนา ความหมายที่ใช้ในทฤษฎีนี้คือ จุดมุ่งหมาย จุดหมายปลายทางหรือหน้าที่

ไรส์ (Reiß) และ แฟร์เมียร์ (Vermeer) ได้เสนอหลักสำคัญของทฤษฎีว่าด้วยการแปล ดังนี้คือ

- 1) การแปลจะต้องยึดหน้าที่ของงานแปลเป็นหลัก
- 2) งานแปลเป็นการนำเสนอข้อมูลหนึ่งให้แก่วัฒนธรรมปลายทางในรูปแบบของภาษาปลายทาง ข้อมูลที่นำเสนอเป็นข้อมูลหนึ่งที่มาจกวัฒนธรรมต้นทางและเขียนเป็นภาษาต้นทาง
- 3) งานแปลเป็นการลอกเลียนข้อมูลที่นำเสนอในภาษาต้นทาง
- 4) งานแปลจะต้องอ่านเข้าใจในตัวมันเอง
- 5) งานแปลจะต้องสอดคล้องกับตัวบทต้นทาง
- 6) หลัต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญลดหลั่นกันไปตามที่เรียงไว้

ความเข้าใจพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ ตัวบทเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงในวัฒนธรรมหนึ่ง ดังนั้น **การแปลจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปในตัวด้วยทุกครั้ง** (kultureller Transfer)

⁸ H.J. Vermeer เป็นคนแรกที่เรียบเรียงทฤษฎีนี้อย่างเป็นระบบ ดูเพิ่มเติมที่ Vermeer (1983, 1990)

ทฤษฎีการแปลนี้ยึดหลักทฤษฎีการกระทำซึ่งมีแนวความคิดว่า การกระทำทุกอย่างจะต้องมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมาย การกระทำแต่ละครั้งก็เพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางประการเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ การแปลจึงเป็นการกระทำอย่างหนึ่งและเป็นการกระทำที่ซับซ้อนสถานการณ์เดิมก่อนการแปลนั้นมีตัวบทต้นทางอยู่แล้ว ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่ว่าจะกระทำอย่างไรหรือไม่ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าจะทำอะไรต่อไปและอย่างไร

การแปลนั้นให้ยึดหลักหน้าที่ของงานแปลมาก่อน ส่วนการจะกระทำสิ่งใดหรืออย่างใดนั้นเป็นสิ่งสำคัญรองลงมาจากหน้าที่ ผู้กระทำต้องทราบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของตนเสียก่อนที่จะกระทำการใด ๆ ลงไป เมื่อทราบหน้าที่หรือเป้าหมายแล้วจึงจะกำหนดว่าจะทำอะไรต่อไป การกระทำทุกอย่างจึงแฝงไปด้วยเจตนา *คำถามที่ว่า ทำเพื่ออะไรหรือทำไปทำไม จึงมาก่อนคำถามที่ว่าทำอะไรและอย่างไร*⁹

ข้อปฏิบัติในการแปลคือ ต้องมีการตัดสินใจอย่างมีเป้าหมาย มีขั้นตอนดังนี้คือ

- 1) ประเมินว่าใครเป็นผู้รับสารปลายทาง
- 2) เมื่อทราบกลุ่มเป้าหมาย ผู้แปลจะสามารถชี้แจงน้ำหนักความสำคัญของตัวบทต้นทางแต่ละส่วนก่อนการแปลได้อย่างถูกต้อง ตัดสินใจว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงก่อนหรือระหว่างการแปล (หรือหลังการแปล) ตัวอย่างเช่น
 - ถ้าเราแปลตำราเกี่ยวกับอารยธรรมละตินอเมริกันสำหรับผู้่านในยุโรป กลางจะต้องคำนึงถึงพื้นความรู้ของผู้่านกลุ่มนี้เสียก่อน ก่อนแปลอาจให้ผู้เชี่ยวชาญตัดทอนหรือเพิ่มเติมแก้ไข หรือให้ผู้แปลที่เชี่ยวชาญด้านนี้โดยเฉพาะเป็นผู้ปรับปรุงแก้ไขในขณะที่แปลงาน หรืออาจให้ผู้เชี่ยวชาญเปลี่ยนแปลงแก้ไขงานแปลหลังจากที่แปลไปแล้วก็ได้
 - ในกรณีที่หนังสือท่องเที่ยวที่ไม่ได้เขียนขึ้นมานักท่องเที่ยวชาวเยอรมัน การแปลเป็นภาษาเยอรมันก็อาจจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขเนื้อหาให้เหมาะกับนักท่องเที่ยว

⁹ Das 'Wozu' bestimmt, ob, was und wie gehandelt wird. (Reið/Vermeer 1984: 100)

ชาวเยอรมันได้ เช่น เพิ่มเติมข้อมูลหรือตัดทอนข้อความตาม
ความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวเยอรมัน

- 3) ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ตัวบทต้นทางจะต้องถูกถ่ายทอดเป็นภาษา
ปลายทางไปยังผู้รับสารโดยประเมินตามความคาดหวังของผู้รับสารนั้น

**การแปลตามข้อแรกและข้อสองนั้นผู้แปลจะต้องมีความรู้ด้านวัฒนธรรม
ปลายทางเป็นสำคัญ ส่วนในข้อที่สามนั้นผู้แปลจะต้องรู้จักภาษาปลายทางเป็นอย่างดี**

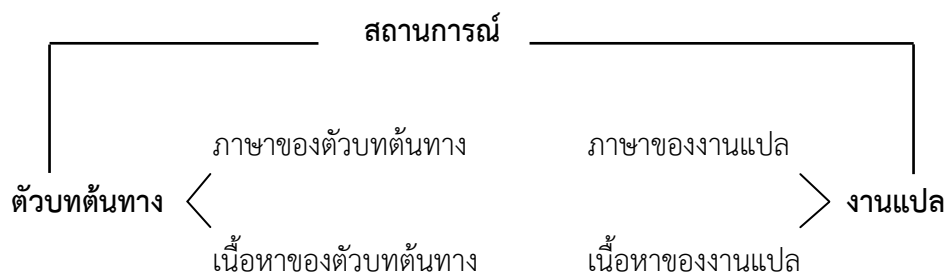
คำอธิบายคำศัพท์ที่ใช้ในทฤษฎี Skopostheorie

1. การแปล

การแปลในความหมายของไรส์และแฟร์เมียร์ (Reiß/Vermeer 1984: 33, 43)
นั้นไม่ใช่เพียงการสื่อสารสองตอนหรือสองชั้นโดยมีผู้แปลเป็นผู้แปลรหัส (Transkodierung)
อย่างที่มักจะเข้าใจกัน **แต่การแปลเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง** ผู้แปลต้องเผชิญกับ
องค์ประกอบ 5 อย่างในการแปลคือ

- ตัวบทต้นทางซึ่งประกอบด้วย 1) ภาษา และ 2) เนื้อหาของตัวบทต้นทาง
- สถานการณ์ (3)
- งานแปลซึ่งประกอบด้วย 4) ภาษา และ 5) เนื้อหาของงานแปล

องค์ประกอบ 5 อย่างนี้สามารถแสดงเป็นแผนผังได้ดังนี้คือ

ผู้แปลต้องคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมของตัวบทต้นทางและงานแปล เนื่องจาก
ผู้รับสารของตัวบททั้งสองอยู่ต่างวัฒนธรรมกัน นอกจากนี้ **ผู้แปลยังต้องคำนึงถึงเวลาและภาษาที่**